

УДК 78. 2У

Уляна Молчко (Дрогобич)

**ДВІ РЕЦЕНЗІЇ МЕЛАНІЇ НИЖАНКІВСЬКОЇ
НА КОНЦЕРТНЕ ЖИТТЯ ЛЬВОВА ПОЧАТКУ
30-х РОКІВ ХХ СТОРІЧЧЯ**

Молчко Уляна. Дві рецензії Меланії Нижанківської на концертне життя Львова початку 30-х років ХХ сторіччя

Аналізуються дві рецензії Меланії Нижанківської на концертні виступи провідних камерно-інструментальних ансамблів Західної України першої половини ХХ століття – тріо сестер Левицьких та Христі і Любки Колессів. Вперше вводиться у сучасний науковий обіг раритетний музично-критичний матеріал, опублікований на сторінках журналу “ Нова Хата ”.

Ключові слова : рецензії, концертна програма, виконавство.

Молчко Уляна. Две рецензии Мелании Нижанкивской на концертную жизнь Львова начала 30-х годов ХХ века

Анализируются две рецензии Мелании Нижанкивской на концертные выступления камерно-инструментальных ансамблей Западной Украины первой половины ХХ века – трио сестер Левицких и Кристины и Любки Колессов. Впервые в научный обиход вводится раритетный музыкально-критический материал, напечатанный на страницах журнала “Нова Хата”

Ключевые слова : рецензия, концертная программа, исполнительство.

Molchko Uliana. Two Reviews by Melanie Nyzhankivskoji on Lviv concert life in early 30 years of the twentieth century

Two reviews of Melanii Nizhankivskoy are analysed on concerto appearances of leading vestibule instrumental bands of Western Ukraine of the first half of XX age – trios of sisters of Levickikh and Khristi and Lyubki Kolessiv. Musically critical material which was published on the pages of magazine is first entered in the modern scientific appeal of паперететний “New House”.

Keywords : reviews, concerto program, performing.

Значне піднесення культурно-мистецького життя Галичини на початку ХХ сторіччя яскраво висвітлювала в своїх публікаціях Меланія Нижанківська, дружина визначного українського композитора Нестора Нижанківського. Про неї ми фрагментарно довідуємося в працях Юрія Булки [1; 2], Ігоря Соневицького [12], Уляни Молчко [5], Стефанії Павлишин [8], а також у посмертній згадці, котру опублікував бельгійський часопис “Вісті” [10].

Меланія Семака-Нижанківська (7. III. 1898 – 1. VI. 1973) народилася в с. Радівцях на Буковині в родині судді та посла до австрійського парламенту Ілька Семаки. До школи ходила в Кіцмані, у Відні та Празі. У 1919 році вона познайомилася з Нестором Нижанківським у будинку відомої громадської діячки Ольги Бачинської в Стрию [2, с. 11]. Меланія Семака займалася літературною творчістю, писала вірші, а згодом у Празі закінчила Вищу школу суспільної опіки.

У 1929 році сім'я Нижанківських переїхала до Львова, де Нестор Нижанківський, завдяки старанням В. Барвінського, отримав посаду педагога у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка. Про цей час їх син, Олег Нижанківський, згадує: „Ці наступні десять років (1929 – 1939 – У. М.) стали чи не єдиним спокійним періодом життя” [3, с. 5]. Родина Нижанківських проживала у скромному двокімнатному помешканні на вулиці Ходоровського (сьогодні Філарети Колесси), „в будинку, який належав митрополитові Андрєєві Шептицькому, збиралися Станіслав Людкевич, Василь Барвінський, Микола Колесса, Зиновій Лисько для обговорення проблем музичного життя. А по сусідстві мешкали родини

Колессів, Ковжунів, Лотоцьких, Стадників та інших діячів української культури, з якими тісно спілкувалися Нижанківські” [3, с. 5].

Життя Нижанківських у Львові не було легким: зростаючі суспільні конфлікти українсько – польських стосунків, матеріальні нестатки, хронічна хвороба Нестора. Та найстрашніший удар долі відбувся з приходом більшовиків у 1939 році, коли родина композитора змушена була емігрувати на захід. У січні 1940 вони виїжджають до Лодзі (Польща), де в таборі для переселенців помирає Нестор Нижанківський. Після смерті чоловіка Меланія перебирається з сином до Праги. Саме в той час тут проживала її мати. Суцільним пеклом стали для 15-річного Олега та вдови роки Другої світової війни. З листа М. Нижанківської до Ігоря Соневицького ми довідуємося, що в часи цих повоєнних поневірянь у 1945 році була втрачена добірка творів Нестора Нижанківського: *„Найбільша трагедія – це те, що нотиманускрипти пропали в Празі, де я їх старанно переховувала, не з моєї вини. Мене заарештовано, а безсовісна юрба знищила дорібок цілого життя*” [12, с. 334].

Після закінчення війни М. Нижанківська переїжджає до Бельгії. В еміграції вона не покидає займатися журналістикою і дописує до часопису „Вісті” про життя української громади. 1 червня 1973 року відома журналістка і письменниця померла в м. Бльожі.

Повертаючись до львівського періоду (1929 – 1939 рр.) життя родини Нижанківських, потрібно відзначити плідну працю М. Семаки-Нижанківської як співробітниці жіночих періодичних видань „Нова хата”, „Жінка” та часопису „Назустріч” [9, с. 51]. Її публіцистичний хист знайшов втілення у висвітленні концертно-виконавського життя Львова початку ХХ століття. У пропонуваному дослідженні зупинимося на двох рецензіях згаданої авторки, які висвітлюють камерно-інструментальні концертні виступи - тріо сестер Левицьких та Христі і Любки Колессів, що надруковані в журналі „Нова хата”, де вона дописувала впродовж п’яти років.

Мета статті – звернути увагу українських музикознавців на плідну музично-критичну діяльність М. Нижанківської, а також ввести в науковий та суспільно-мистецький обіг вартісні і змістовні рецензії, що присвячені висвітленню історії становлення камерно-інструментального жанру в Західній Україні на початку ХХ сторіччя, і які були опубліковані в журналі “Нова хата”. Вони віддавна є раритетом, фактично невідомі сучасникам і не втратили актуальності в наш час.

Зазначене вище видання, котре засноване у 1925 році, спочатку було присвячене „модам і справам домашнього жіночого господарства”, а від 1926 до 1939 року – „для плекання домашньої культури” [9, с. 20]. Журнал виходив у 1925 - 1934 рр. – раз на місяць, пізніше, у 1935 - 1939 рр. – два рази на місяць. Редагували „Нову хату” Марія Громницька (1925 - 1939) і Лідія Бурачинська-Рудик (1939). Це багатоілюстроване видання призначалося для інтелігентного жіноцтва. Редакція ставила перед собою мету популяризувати українське народне мистецтво. Тут публікувалися науково-популярні матеріали про архітектуру, художні промисли, народний одяг різних регіонів.

На сторінках „Нової хати” друкувався цікавий матеріал про творчість українських художників: спогади С. Русової про П. Холодного, нарис О. Дучимінської про О. Новаківського; про життя і творчість жінок митців: скульптора і різьбяра О. Лятуринську, автора емалей М. Дольницьку, художницю Я. Музику та інших [9, с. 22].

Аналізоване видання знайомило читачів з жінками-письменницями, громадськими діячами, вченими, артистами. На його сторінках було надруковано нариси О. Мочульської „Катерина Грушевська”, О. Заклинської „Марійка Підгірянка: Марія з Ленертів Домбровська”, М. Фуртак „Олена з Драгоманових Косачева: Олена Пчілка”, С. Русової „Дніпрова Чайка: Людмила Березіна-Василевська”, І. Блажкевич „В гостях у Ольги Кобилянської” та інші. Читачки тут мали можливість довідатися про життя визначних жінок. Це спогади Олени Пчілки – на двадцяті роковини смерті Лесі Українки, О. Кобилянської про Х. Алчевську, К. Малицької про роки вчителювання на Буковині.

На сторінках „Нової хати” висвітлювалися актуальні на той час питання становища жінки в суспільстві. Серед матеріалів на ці теми привертає увагу стаття Є. Маланюка „Жіноча мужність”, реферат К. Гриневичевої „Жінка в сучасному народі”, нарис І. Гургули „Молода жінка в цілому світі”.

У журналі друкувалися літературні твори Ф. Шатобріана „Останній з роду Абенцерагів”, історична повість К. Гриневичевої „Шеломи на сонці”, прозові та поетичні мініатюри Уляни Кравченко, оповідання О. Кобилянської, Н. Королевої, С. Васильченка, Ірини Вільде, а також переклади творів С. Цвейга, В. Гюго, О. Уайда, В. Вульф.

Серед такого багатого поданого різноманітного інформаційного матеріалу „Нова хата” містила новини культурно-мистецького життя. Саме

музичні події Львова впродовж 1932 - 1939 років висвітлювала Меланія Нижанківська.

Однією з перших публікацій М. Нижанківської, яка з'явилася у 1932 році, є відгук на камерний концерт тріо сестер Левицьких. Про цей новостворений сімейний мистецький колектив з великою душевною теплотою згадує Лариса Крушельницька у своїй книзі „Рубали ліс”: „Моя Мама (Галина – У. М.) і дві її сестри, середуща Марія - віолончелістка і наймолодша Стефанія – скрипалька, починали музичну едукацію (освіту – У. М.) власне у Бабці (Марії Вахнянин-Левицької – У. М.). І хоч покінчали віденські і празькі музичні школи і академії, ніколи не забували похвалитися цими першими лекціями музики у своєї Мами. В тридцятих роках вони склали „*тріо сестер Левицьких*” і часто концертували” [4, с. 126].

Отож, свої творчі напрацювання Галина Левицька-Крушельницька, Стефанія Левицька, Марія Левицька-Юзвьякова запропонували львівській публіці. Вони виконали складну концертну програму з трьох творів: Л. Бетовена Фортепіанне тріо Es-dur, Р. Шумана Фортепіанне тріо g-moll, В. Барвінського Фортепіанне тріо a-moll, котрі прозвучали 7 грудня 1931року у великому залі Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка.

М. Нижанківська зазначає, що мистецька громадськість міста Львова з правдивим зацікавленням очікувала на тогорічний „*перший український камерний концерт*” [6, с. 10]. Авторка звертає увагу читача на те, що цей колектив є гідним прикладом для наслідування, оскільки, таке родинне музикування „вимагає постійної послідовної праці над самим собою, вглибленням в свої власні думки і провідного духу, котрий повчив би нас зрозуміти усю красу і велич музики” [6, с. 10]. Особливо майстерно на концерті прозвучало Фортепіанне тріо a-moll В. Барвінського: „*Це в першій мірі заслуга п. Галі Левицької-Крушельницької. Вона перебрала музичний провід і вивязалась із труднощів, зв'язаних із тим, наскрізь вдоволяючо*” [6, с. 10].

У 1933 році на сторінках зазначеного журналу вийшла друком стаття М. Нижанківської, присвячена виступу знаних у краю та поза його межами музикантів Любки та Христі Колессів [7]. 30-ті роки – пік творчої активності визначної піаністки Л. Колесси. Саме у 1933 році вона завітала до столиці Галичини, де представила свою молодшу сестру – віолончелістку Христю.

У залі Польського музичного товариства 19 травня 1933 р. відбувся спільний концерт. У першому сольному відділі, піаністка виконала – Й. Баха-Таузіг Токату і фугу d-moll, Ф. Шопена Allegro de Concerto, К. Дебюссі

Прелюдію, Сарабанду і Токату, а в другому відділі сестри грали П. Локателлі Сонату D-dur та В. Барвінського Сюїту для віолончелі і фортепіано.

Авторка з великим захопленням відгукується про високі професійні якості артисток. М. Нижанківська піднесено і поетично відзначає неабиякий мистецький ріст Л. Колесси. На перший план у грі піаністки виступає *„велич і сила вислову, якась строго-стилева, видержана педантична прецизність (тонкість, витонченість - У. М.), точно дібрана до духу твору. Оце нове, це природній розвій людини, яка дійшла до повної зрілості думки”* [7, с. 5].

Продовжуючи характеризувати мистецький хист сестер, М. Нижанківська звертає увагу на виконавський рівень віолончелістки Х. Колесси. У її інтерпретації Сонати D-dur П. Локателлі журналістка відзначає повну гармонію музичної думки артистки з душею інструмента і виконуваного твору. Найбільше захопив технічний рівень Христини. Він є настільки високий, що з віртуозними місцями вона справляється з молодечим поривом і феноменально легко. *„Проблеми, перед якими тремтять дорослі грачі челюсти, для неї не існують; техніка, це тільки засіб багатшого вислову, передачі ясною видержаного, кришталю-чистого тону для всього, що гарне й непорочне”* [7, с. 5].

Кульмінацією вечора стало виконання Сюїти В. Барвінського. Меланія Нижанківська фахово характеризує зазначену композицію: *„Суїта ця висказується наймодернішими виразовими засобами, які підбирає автор влучно й стильно. Здається, що найбільше український поміж сучасними композитор – це Барвінський. Він подає українськість у музиці без дешевих концесій (договорів – У. М.) в напрямок публіки, все-таки наскрізь зрозуміло для широкого загалу”* [7, с. 5].

Далі у вдало підібраній концертній програмі звучали твори К. Дебюссі Прелюд, П. Сарассате Токата, Ф. Шопена Allegro de Concerto, Вальс G-dur, а також віолончельні композиції Д. Фрескобальді Кассадо, Ф. Мендельсона Пісня без слів, Д. Поппера Тарантела. В кінці публікації про це видатне мистецьке явище авторка пише, що *„один із найкращих споминів життя буде нам все концерт Любки і Христі Колессівен”* [7, с. 5].

Нижче подаємо тексти цих раритетних рецензій Меланії Нижанківської, які доповнять уявлення сучасників про унікальних подвижників українського мистецтва. Подаючи ці публікації до друку ми намагалися зберегти їх в оригінальному вигляді, не наближаючи лексику та правопис до вимог сучасної літератури.

* * *

З КОНЦЕРТОВОЇ САЛИ: Тріо сестер Левицьких

Українські музичні круги міста Львова очікували з правдивим зацікавленням перший український камерний концерт. Тріо сестер Левицьких внесло в одноманітний концертний сезон своєрідний ясний дух. Хотіло воно показати нам ті здобутки культурно-музичного світу, які і інших народів вважаються вже samozрозумілими і тільки в нас являються проблесками, ніби ще запозиченими з іншого, досі мало знаного нам світу.

Камерна музика це щось інтимне, субтельне, в собі замкнене. Її ділянкою, її полем попису, це культурна родина інтелігента. В німецьких родинх грати тріо вважається так само зрозумілим, як прочитати добру книжку. Педантичність, точність і солідність їх підготовки і виконання викликали б згірний усміх здивовання на устах українця. Але тільки та витривалість і послідовність у виконанні дають викінчений образ цієї субтельности й інтимности в грі. Не лише ті грають, що мають талант, не лише ті слухають, що музикальні.

Так – слухати музики, її пізнавати, її любити, цього можна навчитися, але це вимагає постійної, послідовної праці над самим собою, вглиблення в свої власні думки і провідного духу, котрий повчив би нас зрозуміти усю красу і велич музики.

І власне тут зробили сестри Левицькі перелім, який стане великою їх заслугою. Вони хотіли навчити нас слухати творів вищих категорій. Концерт їх відбувся 7 грудня м.р. у великій салі Лисенка. Виконавцями були: п. Галя Левицька-Крушельницька, п. Стефа Левицька і п. Марійка Левицька-Юзвьякова. Виконано трія Шумана г-моль, Бетовена ес-дур, Барвінського а-моль. Тому, що концертантки не стояли на одному технічному рівні, домунівав фортепян. А камерна музика вимагає більш менш рівнорядного обслуговування всіх інструментів. Також певна недостача розмаху і верви в грі скрипки причинилася до того, що перше тріо вийшло дещо некристалізовано. (Мабуть виконавці ще не розігралися). Вже тріо Бетовена мало багато щасливих моментів. Не дивлячись на ті недостачі, дуже успішно пройшло тріо Барвінського. Видно, що в тім творі скупчилася уся увага й всі зусилля виконавців. Чельо затратило свою давню боязливність, вибилося на верх, скрипка розігралась і розмахнулась повним розгоном.

Та, думаю, що причиною успіху концертанток у творі Барвінського, як і в цілому концерті була солідна праця над ділом. Точність і сердечність підготовки та виконання. Це в першій мірі заслуга п. Галі Левицької-

Крушельницької. Вона перебрала музичний провід і вивязалась із труднощів, звязаних із тим, наскрізь вдоволяючо.

Тому слід щиро привітати молоде тріо на концертній естраді і побажати йому від нас, жінок, їм, жінкам, повного успіху в дальшій праці. Можна побажати собі, щоб камерна музика знайшла наслідників в українських родинах.

Мелянія Нижанківська

* * *

КОНЦЕРТ ЛЮБКИ І ХРИСТІ КОЛЕССІВ

З високомузикальної родини Колессів вийшли дві їх чи не найкращі представниці, Любка й Христя, п'яністичний шлях Любки стелився в початках тяжко. Цих труднощів Христя вже не зазнала. Вона жила й живе в атмосфері висококультурного середовища. Її розвій, музичне виховання, це до певної міри тільки вислід того середовища, тої безперервної концентрації думки в однім напрямку: музика. Бож тільки для неї і в ній живе Христя – в музиці.

Програму спільного концерту започаткувала Любка Бахом “Тавсінг”. Вже довго не доводилось нам її чути. Тим більше можна сконстатувати зміну в її грі, немов нову фазу її музичного розвою. Дівоча безпосередність і безжурність виразу сховалась. Зате виступає велич і сила вислову, якась строго-стилева, видержана педантична прецизність, точно дібрана до духа твору. Оце нове, це природній розвій людини, яка ді
й
шла до повної зрілості думки.

Христя чарує від першого моменту виступу своєю зовнішністю, мімозною появою. А від першого тону, який грає (Соната Льокателі Д-дур) відчувається незвичайна скупченість музичної думки і повна гармонія її психіки з душею інструменту і з душею виконаного твору. Рідко, майже ніколи не можна стрінути такого безграничного себевіддання творові. Технічні труднощі поборює Христя молодечим поривом самозрозуміло, феноменально легко. Проблеми, перед якими тремтять дорослі грачі челисти, для неї не існують; техніка, це тільки засіб богатшого вислову, передачі, ясного видержаного, кришталю-чистого тону для всего, що гарне й непорочне. Акомпаніамент Любки дискретний, субтельний і вона з повним себевідреченням з прав солістки, глибоко сконцентрувалася увагою в нове звання акомпаніаторки.

Культмінаційною точкою вечора було суїта Барвінського (Прелюд, Гумореска, Колисанка, Рондо). Твір цей наскрізь український, опертий або на мельодиці чи тематиці в українському дусі. Суїта ця висказується наймодернішими виразовими засобами, які підбирає автор влучно й стилєво. Здається, що найбільше український поміж сучасними композиторами – це Барвінський. Він подає українськість в музиці бездешевих концесій в напрямок публіки все таки наскрізь зрозуміло для широкого загалу.

Дебюссі (Прелюд, Сарассати,Токато) виконала Любка блискуче. Просто неймовірне опанування технічних засобів заперало віддих. Ядерність і блеск, незвичайна прецизність і темперамент гри захоплювали. Шопен (Аллегро-Концерто) промайнув попри нас ясним метеором і врився глибоко в душу. Наддатки. Паганіні, Ліст, Шопен (Вайс Г - дур) потверджують вічно одне й те саме. Феноменально засобів багатство і глибина відбворюючої думки, незрівнані як усе.

І знов Христя. Поміж квітами на тлі чорного фортепяну при челлі – поезія. Фрескабаді-Кассадо. Аж трохи лячно стає, де в цієї дівчини береться стільки сили, стільки волі, стільки зрілості думки. Неймовірне знову те бездоганно певне опанування інструменту. Промайнуло щось прекрасного, якийсь ідеально чистий звук продзвенів і згас. В Мендельзона Пісні без слів, інструмент співає, неначе людським голосом. Жвавіше, живіше, з вервою переграє Попера Тарантелю. Чудово. Як наддатов Попера Віто. Надзвичайно.

Програма була точно підібрана до психічного наставлення концертанток;

Творився якийсь нерозривно тісний зв'язок поміж твором, а виконавцями. Просто ревелаяційне вражіння робила поява цих висококультурних сестер на львівській концертній естраді. Ми вийшли збогачені. Один із найкращих споминів життя буде нам все концерт Любки і Христі Колессівен.

Не можна не згадати, в столітті культу матері про одну особу, яка не була на сцені, але яка подарувала нам не тільки фізично, але й духово Любку і Христю. Вона виплекала, виховала їх на артисток світової слави, які все гідно заступатимуть представників українського відтворчого мистецтва на чужині – це їхня мати. Вона їх нам подарувала.

Мелянія Нижанківська

Дві рецензії Меланії Нижанківської на сторінках журналу „Нова хата” мають значну культурно-пізнавальну і наукову вартість. Незаперечно вони є багатим джерелом для вивчення музично-концертного життя краю. Представлені рецензії М. Нижанківської – це яскраві сторінки мистецького минулого Галичини першої половини ХХ століття, які заслуговують на широке впровадження їх в український музикознавчий і культурологічний обіг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булка Ю. Нестор Нижанківський / Ю. Булка. – К. : Музична Україна, 1972. – 39 с.
2. Булка Ю. Нестор Нижанківський: Життя і творчість / Ю. Булка. – Львів; Нью-Йорк : Вид-во М. П. Коць, 1997. – 62 с.
3. Булка Ю. Пам’яті Олега Нижанківського / Ю. Булка // Стрийський повіт. – 2004. – 11 червня. – С. 5.
4. Крушельницька Л. Рубали ліс / Л. Крушельницька. – Львів : Вид-во М. П. Коць, 2001. – 260 с.
5. Молчко У. Фортепіанна творчість Нестора Нижанківського / У. Молчко. – Дрогобич : Коло, 2001. – 68 с.
6. Нижанківська М. З концертової салі. Тріо сестер Левицьких / М. Нижанківська // Нова хата. – 1932. – Ч. 1. – С. 10.
7. Нижанківська М. Концерт Любки й Христі Колессів / М. Нижанківська // Нова хата. – 1933. – Ч. 6. – С. 5.
8. Павлишин С. Перша українська композиторка Стефанія Туркевич-Лісовська – Лук’янович / С. Павлишин. – Львів : БаК, 2004. – 160 с.
9. Передирій В. Українські періодичні видання для жінок в Галичині 1893-1939 / В. Передирій. – Львів, 1995. – 97 с.
10. Посмертна згадка // Вісті.- 1973. – 15 серпня.
11. Романюк М. Українські часописи Львова 1848-1939 рр. Історико-бібліографічне дослідження. Т. 3. Кн. 2. / М. Романюк. – Львів, 1999. – 164 с.
12. Соневицький І. Композиторська спадщина Нестора Нижанківського / І. Соневицький // Записки НТШ : Праці Музикознавчої комісії. – Львів, 1993. - Т. ССХХVI. – 529 с.